

Agata Czekala¹, Szymon Błaszczuk²

Pod merytoryczną opieką płk. dr. hab. Marka Bodzianego, prof. Uczelni

MNIEJSZOŚCI NARODOWE W WIELKIEJ BRYTANII

Streszczenie: *Celem artykułu jest prezentacja głównych mniejszości zamieszkujących Zjednoczone Królestwo, tj. szkockiej, irlandzkiej i walijskiej w ujęciu historycznym i współczesnym. Przedmiotem analizy są czynniki narodotwórcze, aspekty społeczne, religia oraz kultura badanych narodowości. Dla potrzeb badań wykorzystano jakościowe metody badawcze, w tym głównie analizę treści zawartych w publikacjach, w tym analizę danych wtórnych (ang. desk research) opublikowanych w raportach z badań, a także analizę porównawczą i historyczną. Analiza źródeł posłużyła do deskrypcji specyfiki polityki rządu Wielkiej Brytanii wobec mniejszości oraz wyodrębnienia specyfiki kulturowej i społecznej narodowości dominujących w strukturze etnicznej państwa.*

Słowa kluczowe: *mniejszość narodowa, mniejszość etniczna, Wielka Brytania, Szkocja, Walia, Irlandia*

WSTĘP

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jest państwem wyspiarskim o bardzo złożonej historii i kulturze. Jego specyfikę opisują dwa przenikające się czynniki o charakterze retrospektywnym. Pierwszy to izolacja społeczna wynikająca z wyspiarskiego położenia. Drugi to dwukierunkowa ekspansja: wroga, wynikająca z podbojów państwa przez ludy skandynawskie (również z kierunku Francji), nazwane w przeszłości Normanami oraz własna, w kierunku zewnętrznym, nie tylko na terytoria Szkocji i Irlandii. Termin ekspansji należy odnieść również do tzw. okresu kolonialnego, który odbił istotne piętno na strukturze etnicznej współczesnej Wielkiej Brytanii. Wspomniana ekspansja zewnętrzna ukształtowała nie tylko strukturę etniczną państwa, ale jego podział administracyjny na: Anglię, Walię, Szkocję i Irlandię Północną, czyli cztery historyczne kraje tamtego regionu. W ostatnich latach wydarzenia polityczne oraz zaszłości historyczne bardzo mocno ujawniły tendencje separatystyczne i niepodległościowe w Irlandii Północnej oraz w Szkocji. Autorzy w poniższym artykule rozpatrzą kwestię nazewnictwa tych obszarów, a przede wszystkim ludności je zamieszkującej w kontekście przyjętych podziałów prawnych lub społecznych. Jednocześnie będzie to z próbą weryfikacji stosowanych określeń i powszechnych zagadnień z nimi związanych.

¹ Agata Czekala – studentka studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.

² Szymon Błaszczuk – student studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.

1. MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE W UJĘCIU TEORETYCZNYM

Mniejszość narodowa to termin typowo nowoczesny i, co istotniejsze, niejednorodny w powszechnym stosowaniu, jak twierdzi w swojej publikacji poświęconej socjologii narodów i konfliktów etnicznych Małgorzata Budyta-Budzyńska. Jedną z przyczyn zaistniałej sytuacji jest fakt, że po zakończeniu II wojny światowej (choć to wyzwanie pojawiło się już w momencie zakończenia pierwszego konfliktu światowego) kwestię definiowania zwykle pomijano w celu usprawnienia procesu legislacyjnego i tyczyło się to zarówno ustawodawstwa krajowego, jak i międzynarodowego.

Według elementarnej dla polskiej nomenklatury definicji, mniejszość jest to grupa jednostek zamieszkująca obszar danego państwa, pozostająca liczebnie mniejszą częścią ludności, odróżniająca się od pozostałego społeczeństwa językiem, kulturą, tradycją, czy religią. Co więcej, ma świadomość własnej wspólnoty historycznej i dąży do zachowania istotnych przymiotów. Zapis ten wzorowany jest na artykule 2. Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z 2005 roku. W jego treści pojawia się dodatkowo odwołanie do przodków danej grupy – „przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat” oraz tożsamości – „utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie”. W wielu krajowych opracowaniach cechą umożliwiającą odróżnienie jej od mniejszości etnicznej jest posiadanie własnego państwa – obecnie lub w przeszłości – które stanowiłoby najwyższą formę rozwoju grupy społecznej zgodnie z teorią funkcjonalną.

Ze względu na charakter zagadnienia niezbędne jest jednak przedstawienie kwestii definiowania międzynarodowego. W tej przestrzeni należy zwrócić uwagę na dwa aspekty. Przede wszystkim na poruszony już wcześniej problem braku powszechnie przyjętej definicji tej kategorii, ale także na fakt, że większość dokumentów prawa międzynarodowego nie podejmuje w ogóle tej kwestii, tym samym zwyczajnie nie umieszczając jej w swojej treści, jak na przykład Konwencja Ramowa, zawarta w ramach Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych z lutego 1995 r., będąca jednocześnie pierwszą umową wielostronną traktującą o ochronie tych mniejszości. Istotny dla analizy jest artykuł 27. Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z grudnia 1966 r., uchwalanego przez państwa zgromadzone na międzynarodowej konferencji ONZ, do którego odnosi się również M. Budyta-Budzyńska. „Stwierdza się [w nim], że w skład mniejszości etnicznych wchodzi mniejszości narodowe, grupy etniczne i grupy regionalne. Mniejszości etniczne traktowane są w tym dokumencie jako pewien podtyp mniejszości etnicznych, która jest tu kategorią szerszą i nadrzędną wobec mniejszości narodowej”. Na potrzeby powyższego artykułu za obowiązującą przyjęta została jedna z definicji Francesco Capotortiego, rzecznika generalnego ONZ, w której stwierdza, że „mniejszością narodową jest zbiorowość:

- znajdującą się w liczebnej mniejszości w stosunku do pozostałej ludności państwa;
- niemająca pozycji dominującej w państwie;
- której członkowie mają obywatelstwo państwa zamieszkania;

- której członkowie mają charakterystyczne cechy etniczne, kulturowe, religijne lub językowe odróżniające je od pozostałej ludności społeczeństwa;
- której członkowie wykazują solidarność w celu zachowania swojej kultury, tradycji, religii lub języka;
- której członkowie mają świadomość własnej odrębności i dążą do jej kultywowania.

2. MNIEJSZOŚĆ SZKOCKA, IRLANDZKA, WALIJSKA W WIELKIEJ BRYTANII

2.1. Szkoci jako zbiorowość

„Szkocja, Scotland, część Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej; obejmuje północną część wyspy Wielka Brytania oraz położone na zachód od niej Hebrydy, a na północy – Orkady i Szetlandy; stolica – Edynburg” .

Szkoci, podobnie jak mieszkańcy Quebecu czy Katalonii, są przykładem społeczeństwa postmodernistycznego, w którym rozwija się postnarodowy neonacjonalizm. Nie trudno zauważyć dość głębokie zróżnicowanie w opiniach i argumentacji – twierdzących, że jest to grupa, mniejszość narodowa, „bo Szkocja to państwo”, innym razem oponujących. Innymi słowami, chociaż spełniają wszystkie założenia definicyjne, jak te zaproponowane przez F. Capotortiego, aby zostać zaliczonymi w poczet mniejszości narodowych, uważa się, że powinna obowiązywać ich klasyfikacja mniejszości etnicznej, m.in. ze względu na złożony charakter systemu Zjednoczonego Królestwa. Szkoci, jako narodowość, znajdują się w liczebnej mniejszości w stosunku do pozostałej ludności państwa (w 2020 r. było to ok. 8,2 %) i nie posiadają dominującej pozycji w państwie. Jest to naród typowo celtycki, zamieszkujący w sposób zwarty głównie kraj Szkocji i Irlandii Północnej. Posługują się językiem angielskim (ponad 90% ludności) oraz językami regionalnymi: szkockim lallans (30,1% ludności, głównie obszar nizin) i celtyckim szkockim gaelickim (1,1% ludności, głównie wyspy Hebrydy i północno-zachodnia Szkocja), które należą do języków stopniowo wypieranych z użycia, choć wzrasta poziom zainteresowania tą kwestią na arenie międzynarodowej. W społeczeństwie jedynie 16% Szkotów uznaje się za wyznawców Kościoła Katolickiego, w większości określają się prezbiterianami – 32% – lub ateistami.

W pierwszych stuleciach naszej ery Szkotami nazywano heterogeniczną ludność Irlandii, powstałą z przemieszania Celtów oraz pierwotnych mieszkańców Irlandii, o pochodzeniu azjanickim. „W wyniku [owego] napływu [...] oraz najazdów w V–VI w. germańskich Angłów, [...] ziemie obecnej Szkocji zamieszkiwały 4 grupy etniczne: Piktowie na północy, irlandzcy Szkoci na zachodzie, Brytowie na południowym zachodzie oraz Anglowie na południowym wschodzie (część królestwa Nortumbrii)”. Konsekwencją wielowiekowych procesów, w których udział wzięły wyszczególnione plemiona było ukształtowanie się trzech grup społecznych: górali – Highlanderów – podtrzymujących celtyckie tradycje i posługujących się językiem gaelic, zanglizowanych mieszkańców nizin – Lowlanderów – mówiących językiem scots oraz grupy Borderów, będących owocem mieszanych małżeństw z Anglikami. Posługują się wyłącznie językiem angielskim, ale ze szkockim

akcentem. Wobec kwestii obywatelstwa i ochrony: obywatelstwo szkockie w pełnym tego słowa znaczeniu nie istnieje – Szkocja nie wydaje własnych paszportów, jak również dowodów tożsamości – Szkoci są obywatelami Zjednoczonego Królestwa i posiadają obywatelstwo brytyjskie, ze wszystkimi tego konsekwencjami.

W całym spektrum historii Szkocji możemy wskazać pięć głównych czynników mających wpływ na ukształtowanie się jednolitego, autochtonicznego narodu szkockiego: celtyckie pochodzenie, chrystianizacja (VI w., prowadzona głównie przez mnichów irlandzkich), powstanie państwa Piktów i Szkotów, połączonych w jedno królestwo w 843 r. (choć rolę dominującą politycznie i kulturowo odgrywali w nim Szkoci), ofensywne działania plemion skandynawskich oraz realne zagrożenie ze strony Anglii. „Z czasem Szkocja została połączona z Anglią: najpierw unią personalną (1603 r.), gdy Jakub VI z dynastii Stuartów zasiadł na tronie angielskim po śmierci Elżbiety I, potem zaś unią realną w 1707 r., kiedy powstało Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii”. Szkocja była więc krajem, niepodległym i suwerennym sensu stricto, aż do unii z Anglią w XVIII w., kiedy to zmieniono granice królestwa. Na początku tego wieku rozpoczęto proces oczyszczania wyżyn – przenoszono Szkotów z gór, wykupywano ziemie i niszczone majątki z całymi aglomeracjami, by górale nie mieli dokąd wracać. Szkoci nigdy nie zdali się na łaskę i niełaskę angielskiej dominacji, co doprowadziło do wielu powstań, buntów, odezw czy paleń egzemplarza unii.

W latach 70. XX w. odżył nacjonalizm szkocki, a w latach 80. działacze ruchów niepodległościowych weszli nawet do brytyjskiego parlamentu. Idea niepodległości Szkocji stała się atrakcyjna zwłaszcza przy okazji wybuchu kryzysu gospodarczego w Anglii oraz odkrycia złóż ropy naftowej na Morzu Północnym. Szczególnie to ostatnie wydarzenie dało ekonomiczne podstawy istnienia przyszłej niezależnej Szkocji, a suma ich obu stała się przyczyną dewaluacji – pogłębionej decentralizacji regionów brytyjskich, które kiedyś stanowiły samodzielne byty państwowe. Zostały przyjęte ustawy, które przyznały pewne szczególne kompetencje Szkocji, Walii i Irlandii Północnej. W 1998 r. wprowadzono Scotland Act, na mocy którego utworzono Parlament Szkocki, którego sposób powoływania stanowił pewne novum na Wyspach oraz egzekutywę, w postaci organu kolegialnego o charakterze rządowym na czele z Pierwszym Ministrem Szkocji (first minister). Było to możliwe dzięki złagodzonej polityce Tony’ego Blaira i jego rządu. Rok później Szkoci wybrali swój pierwszy edynburski Parlament, będący konsekwencją referendum z 1997 r. Co ciekawe, w momencie wprowadzenia tej reformy Szkoci mieli już daleko idącą odrębność obowiązującego prawa, np. odrębny sposób finansowania szkolnictwa (dzięki temu szkockie uniwersytety są oblegane – jako tańsze i mające równie wysoki poziom). Jak sugeruje się w niektórych publikacjach dotyczących brytyjskiego konstytucjonalizmu, jest to aspekt wykształcania się konwensu nienaruszania praw Szkocji przez Westminster oraz nieuchwalania ustaw w zakresie spraw przekazanych w ramach dewolucji bez wyraźnego życzenia parlamentu szkockiego.

W analizie szkockiej tożsamości narodowej należy przede wszystkim zwrócić uwagę na jej obywatelski charakter. Opiera się ona na wspólnych wartościach obywatelskich i politycznych, ale nastawiona jest antyangielsko i jednocześnie nie wyklucza brytyjskości (sic!). Tożsamość ta w całości opiera się na nieustannym

podkreślaniu różnic pomiędzy Szkotami i Anglikami w każdej ze sfer – tożsamość regionalna zdeterminowała tożsamość narodową Szkotów. W odróżnieniu od Anglików, tożsamość Szkotów od XIX w. nawiązuje do wątków kulturowych, opartych na popularyzacji wśród mieszkańców Nizin, tradycji ludowych Wyżyn, wywodzących się z kultury celtyckiej. Elity intelektualne tego okresu starały się reinterpretować szkockie tradycje na nowo w mentalności całego narodu – m.in. historię tego regionu, kilty i tartany klanowe, które stały się swego rodzaju „pamiątkami” turystycznymi. Zainteresowanie góralami wynikało z popularnego w romantyzmie zainteresowania prostym ludem. Wśród największych ich propagatorów wymienia się Waltera Scotta czy Roberta Burnsa. Wspomniana historia ma także szczególnie przesłanie – podkreśla się wszystko, sięgając czasów wczesnego średniowiecza. Każde zwycięstwo nad Anglikami celebrowane jest do dnia dzisiejszego, a każda klęska urasta do rangi tragedii narodowej.

W tej części artykułu zaprezentowano zarys zagadnień opisujących historię i specyfikę kulturową mniejszości szkockiej. Sklasyfikowano ją jako mniejszość etniczną, choćby ze względu na brak obywatelstwa, czy własnego państwa jako samowładnej instytucji. Warto odnieść się również do kultury szkockiej, która obok walijskiej, irlandzkiej, czy angielskiej, w przeciwieństwie do umownej kultury brytyjskiej stanowi jeden z filarów kultury narodowej współczesnego państwa.

2.2. Mieszkańcy Irlandii

Irlandia to trzecia pod względem wielkości wyspa w Europie. Ludność zamieszkująca wyspę – Irlandczycy – jest podzielona politycznie pomiędzy dwa podmioty – Republikę Irlandii oraz Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

Republika Irlandii jest państwem niezależnym od Zjednoczonego Królestwa, niepodległość od niego ogłosiła 24 kwietnia 1916 r., zaś 6 grudnia 1921 r. została ona uznana przez Wielką Brytanię przez podpisanie Traktatu angielsko-irlandzkiego³.

Jeżeli chodzi o liczbę Irlandczyków, należy zwrócić uwagę na to, że posiadają oni jedną z największych diaspor na świecie. Powołując się na wyniki spisu powszechnego w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z 2021 r. można zauważyć, że za Irlandczyków uważa się 1,903,175 obywateli Wielkiej Brytanii⁴. Irlandczycy nie posiadają dominującej pozycji w państwie i jako zbiorowość są w znacznej mniejszości do pozostałej ludności państwa – ok. 3% populacji całej Wielkiej Brytanii – ta wynosi ok. 63,2 mln. Dla porównania, Republikę Irlandii zamieszkuje ponad 5 mln ludzi⁵. Prognozy Eurostatu wskazują na powolny wzrost populacji Irlandczyków na świecie. Irlandczycy wywodzą się z ludności celtyckiej, podobnie jak język irlandzki ma swoje korzenie w językach celtyckich. Irlandczycy posługują się językiem angielskim, choć Irlandia Północna nie ma oficjalnie uznanego języka państwowego. Część Irlandczyków w spisie po-

³ N. Hegarty, *Story of Ireland*. Londyn, 2011, s. 281-283.

⁴ *United Kingdom Census 2021*. <http://www.nisra.gov.uk> [dostęp: 22.09.2022].

⁵ *Irlandia: Po raz pierwszy od 170 lat populacja kraju przekroczyła oficjalnie 5 mln*. <https://www.euractiv.pl/section/migracje/news/irlandia-demografia-zielona-wyspa-wskaznik-urodzen-populacja/> [dostęp: 21.03.2022].

wszechnym z 2021 r. wykazała, że w pewnym stopniu zna także język irlandzki (Tabela 1.).

Tabela 1. Umiejętność posługiwania się językiem irlandzkim

Populacja Irlandii powyżej 3 roku życia	Udział procentowy Irlandczyków powyżej 3 roku życia, którzy						
	Rozumieją, ale nie umieją czytać, pisać czy mówić	Mówią, ale nie piszą czy czytają	Mówią i czytają ale nie piszą	Mówią, czytają, piszą i rozumieją	Inna kombinacja umiejętności	Mają zdolność językową	Nie porozumiewają się w żadnym stopniu po irlandzku
1,836,612	4,94	2,04	0,53	3,91	1,02	12,45	87,55

Źródło: opracowano na podstawie Spisu powszechnego dla Irlandii Północnej z 2021 r. <https://www.nisra.gov.uk/publications/census-2021-main-statistics-language-tables> [dostęp: 22.09.2022]

Język irlandzki jest uznawany jako język regionalny. Z powyższej tabeli można wywnioskować, że blisko 12,5% populacji Irlandii Północnej w pewnym stopniu zna język irlandzki. Wpływ na taką znajomość języka irlandzkiego ma z pewnością zjawisko emigracji z wyspy. Ludność emigrująca znająca język, w nowym kraju już go nie używa, przez co jego znajomość w społeczeństwie automatycznie się obniża. Wpływ na niewielką znajomość języka irlandzkiego mogła mieć także polityka angielska jeszcze za czasów średniowiecznych, kiedy to władcy angielscy dążyli do podporządkowania sobie Irlandii – co za tym idzie ludzie w obawie przed prześladowaniami przestawali pielęgnować tradycje związane z posiadaniem własnego języka. Irlandczycy w zdecydowanej większości są chrześcijanami. Według spisu z 2021 r. 38,7% populacji Irlandii Północnej zidentyfikowało się jako protestancka, 42,31% jako katolicka i 1,34% jako inna niż chrześcijańska, a 19% zidentyfikowało się jako niewyznające żadnej religii lub odmówiło podania wyznania. Największymi wyznaniem protestanckimi są Kościół Prezbiteriański (16,61%), Kościół Irlandii (11,55%) i Kościół Metodystyczny (2,35%). Jeśli chodzi o łączną liczbę protestantów, jest to około 43,5% populacji, a katolicy stanowią ok. 45,7% (biorąc pod uwagę osoby wyznające tę wiarę obecnie, jak i osoby wychowane w tej wierze, jednak jej nie praktykujące lub po akcie apostazji)⁶.

Irlandczycy to naród podzielony na dwa osobne państwa, więc ciężko określić ich status jako mniejszości w Wielkiej Brytanii – w szczególności, że Irlandia Północna jest częścią Zjednoczonego Królestwa.

Główną różnicą w definiowaniu mniejszości narodowej od mniejszości etnicznej, jak wspomniano we wprowadzeniu, jest fakt, że mniejszość narodowa posiada swoje państwo – czyli najwyższą formę rozwoju grupy społecznej. W przypadku Republiki Irlandii sprawa jest prostsza, bowiem oni mają wykreowaną w wysokim stopniu tożsamość narodową. Tożsamość narodowa jest zbiorem postaw, emocji i przekonań, które są ukształtowane w świadomości zbiorowości na-

⁶ *United Kingdom Census 2021* (...) [dostęp: 22.09.2022].

rodowej w związku z poczuciem więzi z narodem⁷. Irlandczycy na przestrzeni wieków prowadzili walki o swoją suwerenność i niepodległość od Wielkiej Brytanii, dlatego pokazuje to wysoki poziom ich tożsamości narodowej, przynależności do narodu. Jeżeli chodzi o Irlandczyków zamieszkujących Irlandię Północną, sprawa się komplikuje. Mają oni swoje państwo, lecz jest ono częścią unii państw, dodatkowo Irlandia Północna nie pełni w niej roli dominującej. Dodatkowo, przechodząc do problemu zdefiniowania Irlandczyków w Wielkiej Brytanii, można przyjąć, że obywatel Republiki Irlandii będzie członkiem mniejszości narodowej, zaś mieszkaniec Irlandii Północnej, co za tym idzie obywatel Wielkiej Brytanii, będzie członkiem mniejszości kulturowej. Patrząc na ten aspekt z innej strony – F. Capotorti zakładał, że mniejszością narodową jest zbiorowość której członkowie m.in.: nie posiadają dominującej pozycji w państwie, ale posiadają obywatelstwo kraju zamieszkania i cechy etniczne, kulturowe, językowe odróżniające je od pozostałej ludności państwa⁸.

Na podstawie analizy można stwierdzić, że Irlandczycy z północy posiadają wszystkie te wymienione cechy. Wobec kwestii braku dominującej pozycji w państwie, można posłużyć się przykładem Parlamentu Irlandii Północnej, który posiada trzy kategorie dziedzin działalności: przeniesione, zastrzeżone i wyłączone. W sprawach przeniesionych Irlandia Północna posiada swobodę kształtowania swojego porządku prawnego, zaś władzę wykonawczą sprawuje jej autonomiczny rząd. Sprawy zastrzeżone obecnie regulowane są jeszcze przez władze w Londynie, jednak mogą zostać przeniesione na szczebel władz autonomicznych w przyszłości. W sprawach wyłączonych władze centralne Wielkiej Brytanii zamierzają na stałe zachować swoje kompetencje.

W spisie powszechnym z 2021 r., który miał miejsce w Wielkiej Brytanii i co za tym idzie w Irlandii Północnej, zostało zadane pytanie: do jakiej narodowości należą obywatele. Blisko 32% mieszkańców Irlandii Północnej określa się jako Brytyjczycy, około 29% określa się mianem Irlandczyków, a około 21% czuje się zarówno Irlandczykami Północnymi, a prawie 8% czuje się jednocześnie Brytyjczykami i Irlandczykami Północnymi⁹. Patrząc na te 3 statystyki, można powiedzieć, że ponad 60% obywateli Irlandii Północnej czuje się Brytyjczykami.

Przyczyn takiego dylematu można upatrywać w dziejach ich narodu. Historia ludności zamieszkującej wyspę Irlandię jest bardzo burzliwa. Patrząc przez pryzmat historii, istnieje jeden naród. Jeżeli spojrzymy bliżej, na ważne wydarzenia historyczne mające miejsce na wyspie Irlandia, zrozumiemy, dlaczego na przełomie wieków dochodziło do masowych migracji Irlandczyków poza granicę swoich państw. Wraz z przybyciem chrześcijaństwa na wyspę – V wiek n.e. – wzajemnie na siebie zaczęły oddziaływać kultura irlandzka i chrześcijańska. Nastąpił znaczny rozwój kultury, nauki w języku łacińskim i irlandzkim¹⁰. Do momentu przybycia na wyspę rycerstwa anglonormandzkiego w XII w., ludność zamieszkująca Irlandię była najeżdżana przez ludność skandynawską. Najazdy te już dawały początek pierwszym sporom wśród Irlandczykom. W XII w. Irlandia utraciła swoją niezależ-

⁷ M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów*, Warszawa 2013, s. 95-96.

⁸ *Ibidem*, s.146-147.

⁹ *United Kingdom Census 2021 (...)* [dostęp: 22.09.2022].

¹⁰ J. O'Beirne Ranelagh, *Historia Irlandii*, Warszawa 1994.

ność i od XII do XV w. trwał okres gdy władza angielska umacniała swoje panowanie nad Irlandią¹¹. Dopiero pod koniec XV w. rozpoczęły się działania mające na celu podbój Irlandii przez Anglię. Rozpoczęły się bunty wśród ludności irlandzkiej, które były tłumione. Opór przeciwko władzy angielskiej zaczął pokrywać się z podziałem religijnym wyspy. Koloniści przybywający z Anglii byli wyznania anglikańskiego, tj. protestanckiego, gdzie ludność irlandzka w większości była katolikami. Północna część wyspy została zasiedlona właśnie przez ludność protestancką z południa Irlandii i Wielkiej Brytanii.¹²

Naród irlandzki był marginalizowany, czy wręcz represjonowany. Za popieranie wszystkich powstań przeciwko Anglikom, majątki Irlandczyków były konfiskowane i przyznawane Anglikom – dało to początek klasy landlordów w Irlandii. W XVIII w. nastąpił okres odbierania praw Irlandczykom. Pewnego rodzaju „odwilż” nastąpiła w momencie kiedy Wielka Brytania toczyła wojnę z amerykańskimi kolonistami – zniesiono restrykcje handlowe. Na mocy rewolucji francuskiej powstało Towarzystwo Zjednoczonych Irlandczyków, które domagało się zdecydowanych reform poprawiających byt Irlandczyków. Korzystając z fali ówczesnych wydarzeń – rewolucji francuskiej oraz amerykańskiej wojny o niepodległość, Irlandczycy wzniesili powstanie w 1798 r., które trwało kilka miesięcy. Po niepowodzeniu powstania, niektórzy z powstańców walczyli w tzw. podziemiu, lecz w 1800 r. został podpisany akt unii między Królestwem Wielkiej Brytanii, a Królestwem Irlandii – co dało początek nowemu państwu – Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii. Wówczas zdecydowana większość powstańców zrezygnowała z dalszej walki. Następstwem upadku powstania był powiększony rozłam między Irlandczykami wyznania katolickiego i anglikańskiego, a także wielka emigracja osób obawiających się represji ze względu na swoje poglądy czy wyznanie religijne¹³.

W XIX w. opozycja irlandzka stawiała sobie za cele: zrównanie praw katolików i protestantów, uznanie praw chłopów do ziemi oraz w zasadzie najważniejszy postulat – zniesienie Unii. Na fali wydarzeń politycznych w Wielkiej Brytanii Irlandczycy zapoczątkowali działania dążące do przywrócenia Rządu Krajowego. Irlandczycy od 1832 r. posiadali w Izbie Gmin 105 mandatów – za mało aby móc wpłynąć na nadanie autonomii Irlandii. Irlandczycy zasiadający w Izbie Gmin jednak nie próżnowali i starali się popierać odpowiednie stronnictwa w zamian za poparcie ich projektów prawnych. W 1869 r. liberalny rząd brytyjski Williama Gladstone’a odebrał Kościołowi anglikańskiemu w Irlandii uprzywilejowany status i oddzielił Kościół od państwa. W latach 70. i 80. działalność irlandzkiego stronnictwa (pod przywództwem Charlesa Parnella) w brytyjskiej Izbie Gmin, masowy ruch zorganizowany przez Irlandzką Narodową Ligę Ziemi i życzliwe podejście Gladstone’a do spraw Irlandii przyczyniły się do wzmocnienia praw chłopów do ziemi i ułatwiły im stopniowe wykupywanie jej z rąk angielskich właścicieli ziemskich. Natomiast nie zdołano przeforsować przyjęcia przez brytyjski Parlament ustawy o autonomii Irlandii. W tym samym czasie w Irlandii przetoczyła się fala zamachów, która została potępiona przez Charlesa Parnella, a jednocześnie wykorzystana przez niego jako narzędzie propagujące przewagę Rządów Krajowych

¹¹ J.H. Murphy, *The Wild Geese*, „The Irish Review”, 1994.

¹² S. Grzybowski, *Historia Irlandii*, Wrocław 1977, s. 151.

¹³ *Ibidem*, s. 259-262.

w kwestii rozwiązywania zagrożeń terrorystycznych¹⁴. Największym sukcesem Parnella było poparcie konserwatystów – którzy ponad problemy wewnętrzne stawiali sprawy imperialne. Dzięki poparciu mniejszości irlandzkiej dla stronnictwa konserwatywnego, w Izbie Gmin powstał impas – żadne stronnictwo brytyjskie nie mogło utworzyć rządu bez Irlandczyków wchodzących w jego skład¹⁵. Rosnąca mobilność społeczeństw i mieszanie się kultur spowodowało w XIX w. zanik języka i kultury irlandzkiej. Na fali wszystkich działań powstał ruch odrodzenia narodowo-kulturowego – Liga Gaelicka. Liga swoimi działaniami propagowała nawrócenie do celtyckiej kultury, powrót do ojczystego języka i kultury.

Początek większych zmian przyniósł XX wiek. W Irlandii powstał kolejny ruch niepodległościowy Sinn Fein – początkowo stosował bierny opór w stosunku do rządu brytyjskiego. Przywództwo ruchu poparło w 1916 r. powstanie wielkanocne i od tego momentu organizacja ta popierała walkę zbrojną, a także szkoliła oddziały zbrojne – Irlandzką Armię Republikańską, która powstała z połączenia się Irlandzkich Ochotników oraz Irlandzkiej Armii Obywatelskiej. Na fali rosnącej popularności, Sinn Fein w grudniu 1918 r. zdobyła większość mandatów do Izby Gmin – większość z nich pochodziła z południowych hrabstw Irlandii, gdzie mandaty z północnej części wyspy zdobyli unioniści. Styczeń 1919 r. przyniósł utworzenie Sejmu Irlandii i ogłoszenie niepodległości od Wielkiej Brytanii. Delegacja Irlandzka wyruszyła do Paryża, żądając statusu uczestnika rozmów w Wersalu. W związku z niepowodzeniem misji, około 15 tys. żołnierzy IRA, stanęło do walki przeciwko regularnej armii brytyjskiej, Królewskiej Policji Irlandzkiej i bojówkom ulsterskim. IRA wobec armii brytyjskiej podjęła walkę partyzancką – tylko tak mogła mieć jakiegokolwiek szansę na zwycięstwo. Pod koniec 1920 r., pod naciskiem amerykańskiej i brytyjskiej opinii publicznej, premier Wielkiej Brytanii Lloyd George przedstawił nowy projekt autonomii Irlandii, w którym podzielił Irlandię na dwie części, oddzielając sześć hrabstw w Ulsterze od reszty kraju (w Ulsterze dominowała ludność irlandzka wyznań protestanckich). Odpowiedzią na ten projekt był bojkot brytyjskich instytucji państwowych w Irlandii i nasilenie walk. Irlandczycy nie chcieli autonomii, lecz niepodległości. W lipcu 1921 r. obie strony rozpoczęły rozmowy. Przywódcy IRA wiedzieli, że nie są w stanie długo walczyć – zgodzili się więc podpisać Traktat angielsko-irlandzki, zgodnie z którym powołane zostało Wolne Państwo Irlandzkie, będące dominium brytyjskim obejmującym 26 hrabstw południowych. Z traktatu wynikało, że Wielka Brytania zachowała bezterminowo bazy morskie w kilku portach na terytorium Irlandii, głową państwa był król reprezentowany przez generalnego gubernatora¹⁶.

Biorąc pod uwagę wydarzenia historyczne mające miejsce na przestrzeni wieków, a także analizując dostępne źródła, powinien funkcjonować podział mniejszości irlandzkiej na mniejszość narodową w rozumieniu migrantów z Republiki Irlandii oraz na mniejszość etniczno-kulturową jeżeli mowa o Irlandii Północnej. Pomimo wspólnej historii i w zasadzie jednej narodowości, można zauważyć, że część społeczeństwa chętnie opowiedziała się po stronie Zjednoczonego Królestwa, co przyczyniło się do ujednoczenia wielu aspektów prawnych, społecznych i kulturowych.

¹⁴ S. Grzybowski, *op. cit.*, s. 299-301.

¹⁵ *Ibidem*, s. 304-305.

¹⁶ S. Grzybowski, *op. cit.*, s. 330-336

2.3. Walijska tożsamość

Analizując sytuację Walii można zauważyć, że w przeciwieństwie do Szkotów i Irlandczyków, Walijscy nie stosują oraz nie stosowali czynnego oporu do polityki prowadzonej przez Wielką Brytanię. Pomimo tego w historii Walii odnotowano epizody, kiedy powstały i funkcjonowały organizacje o charakterze nacjonalistycznym. Rozwój nacjonalizmu walijskiego datuje się na XIX w. Jego zwolennicy swoje działania skupiali na utrzymywaniu i rozwijaniu walijskiej tożsamości kulturowej. Podobnym elementem między Irlandią, Szkocją i Walią jest zdecydowanie fakt, że trendy nacjonalistyczne rozwijały się głównie na wiejskich terenach położonych na północy i zachodzie Walii, podczas gdy na południu, gdzie dominowały ośrodki miejskie, trendy te nie były dostatecznie silne i rozpoznawalne¹⁷.

Czynnikiem, który znacząco wpłynął na sposób kształtowania walijskiej tożsamości narodowej, była inkorporacja Walii do Anglii dokonana przez króla Henryka VIII – (drugiego władcy z dynastii Tudorów) w 1536 r. Na terenie Walii zaczęło wówczas obowiązywać prawo angielskie oraz angielska struktura administracyjna, językiem urzędowym stał się język angielski, a religią anglikanizm. W ten sposób rozpoczął się proces nie tylko politycznego, ale i gospodarczego scalenia obu narodów. Walia zachowała jednak pewną odrębność kulturową, dla której kluczowe okazało się przetłumaczenie Biblii na język walijski w XVI w. oraz rozwój literatury walijskiej¹⁸.

W przeciwieństwie do Szkocji i Irlandii, w Walii nie powstała partia czy organizacja nacjonalistyczna, która miałaby realny wpływ na Walijszyków zamieszkujących całość terytorium. Najbardziej popularną partią była Walijska Partia Narodowa – *Plaid Genedlaethol Cymru*, która powstała w 1925 r. Miała ona zgoła odmienny charakter niż Szkocka Partia Narodowa, która opowiadała się za zerwaniem Unii i niepodległością Szkocji oraz Irlandzka Armia Republikańska, która za swój cel ustanowiła wywalczenie niepodległości Irlandii – co zostało zrealizowane. Walijska Partia Narodowa za swój główny cel obrała rozwój, utrzymanie kultury i języka walijskiego, a także uzyskanie większej autonomii władz lokalnych w sprawach gospodarczych i ekonomicznych w Walii. Powodem, dla którego nacjonalistyczni Walijscy nie odczuwają potrzeb odrywania się od Zjednoczonego Królestwa może być fakt, że Walia wspólnie z Anglią je stworzyła. Dodatkowo założycielem dynastii Tudorów, która przez blisko 120 lat rządziła Królestwem był Walijszyk – Henryk VII, a jego syn Henryk VIII utworzył kościół anglikański i połączył Anglię i Walię unią¹⁹.

PODSUMOWANIE

Zjednoczone Królestwo, czyli Anglia, Walia, Szkocja i Irlandia stanowią zróżnicowane w wielu aspektach, od kultury dnia codziennego do polityki, kraje

¹⁷ M. Kaniasta, *Etniczność jako podstawa samookreślenia i odrodzenia kulturowego Walijszyków*, „Społeczeństwo i Polityka”, 2010, nr 4, s. 47-81.

¹⁸ G. Libor, *Walijska tożsamość narodowa a koncepcja niedokończonych tożsamości Jacka Wodza*, Katowice 2008.

¹⁹ W. Osypiuk, *Konflikty etniczne z przeszłości u progu XXI wieku w Wielkiej Brytanii*, „Zeszyty Naukowe Koła Wschodnioeuropejskiego Stosunków Międzynarodowych”, 2005, nr 4, s. 87-93.

połączone administracyjnie i prawnie w jeden organizm państwowy. W powyższym artykule starano się udowodnić, że charakter takiego zobowiązania trwale wpływa na relacje pomiędzy jego podmiotami, a w konsekwencji na odbiór zewnętrzny – omawianą kwestię nazewnictwa i percepcji poszczególnych narodowości. Przyjęte powszechnie definicje, podziały prawne i społeczne nie stanowią ułatwienia dla jednorodnego sklasyfikowania ich jako konkretnych typów mniejszości, niemniej jednak autorzy uznają cel pracy za zrealizowany poprzez nakreślenie i zaprezentowanie własnego spojrzenia na podstawie analizy wielu publikacji naukowych poświęconych temu zagadnieniu. Ponadto osiągnięto również cel, którym było przedstawienie poszczególnych mniejszości, ich historii, aspektów społecznych, kultury oraz idei niepodległościowych (lub ich braku). Przez wzgląd na ostatnie wydarzenia polityczne, z niemniejszą ciekawością spogląda się w ich kierunku. Zakończenie „drugiej epoki elżbietańskiej” może stać się punktem wyjścia do pewnych, istotnych w konsekwencjach zmian. Śmierć Elżbiety II, będącej silnym spoiwem Zjednoczonego Królestwa, i w rezultacie objęcie władzy przez Karola III mogą wpłynąć na tendencje niepodległościowe w Szkocji i Irlandii Północnej. Łudząco prawdziwe wydaje się zatem stwierdzenie, że Wielka Brytania w niedalekiej przyszłości może przestać stanowić państwo w swojej obecnej formie.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

1. Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych z 1 lutego 2005 r.
2. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalny (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.).

Pozycje zwarte

3. Budyta-Budzyńska M., *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Warszawa 2013.
4. Grzybowski S., *Historia Irlandii*, Wrocław 1977.
5. Hegarty N., *Story of Ireland*. Londyn 2011.
6. Libor G., *Walijska tożsamość narodowa a koncepcja niedokończonych tożsamości Jacka Wodza*, Katowice 2008.
7. O'Beirne Ranelagh J., *Historia Irlandii*, Warszawa 1994.
8. Ptaszczyk K., *Nacjonalizm szkocki w XX i XXI wieku – treść, ewolucja i konsekwencje prawno-ustrojowe*, Poznań 2017.
9. Rajca L., *Dewolucja jako szczególny proces decentralizacji w Wielkiej Brytanii*, [w:] Czarnecki K., Lutrzykowski A., Musiałkiewicz R. (red.), *Samorząd terytorialny w Polsce i w Europie. Aktualne problemy i wyzwania*, Włocławek 2017.
10. Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.
11. Zabieglik S., *Historia Szkocji*, Gdańsk 2000.

Artykuły z czasopism

12. Burak Ł.G., *Ewolucja szkockiej tożsamości narodowej w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii*, „Kultura i Historia”, 2010.
13. Kaniasta M., *Etniczność jako podstawa samookreślenia i odrodzenia kulturowego Walijczyków*, „Społeczeństwo i Polityka”, 2010, nr 4.
14. Kulpa A., *Tożsamość Szkotów – etniczna czy obywatelska?*, „Społeczeństwo i Polityka”, 2010, nr 4.
15. Murphy J.H., *The Wild Geese*, „The Irish Review”, 1994.
16. Osypiuk W., *Konflikty etniczne z przeszłości u progu XXI wieku w Wielkiej Brytanii*, „Zeszyty Naukowe Koła Wschodnioeuropejskiego Stosunków Międzynarodowych”, 2005, nr 4.

Artykuły prasowe

17. Carrell S., *Scots Gaelic could die out within a decade*, „The Guardian” (online).
18. Carrell S., Watt N., *Scottish referendum countdown begins with Cameron visit to Salmond*, „The Guardian” (online).
19. Cieślik M., Geremek B., *Mieszkańcy Europy*, „Wprost” (online).
20. Eurydice, *Systemy edukacji w Europie – stan obecny i planowane reformy*, „Eurydice” (online).

Źródła internetowe

21. *Ci wiarołomni Szkoci, czyli wojny Anglików ze Szkotami w czasach Tudorów*. <https://astrahistoria.pl/ci-wiarolomni-szkoci-czyli-wojny-anglikow-ze-szkotami-w-czasach-tudorow/>.
22. *Funkcjonalizm*. <https://mfiles.pl/pl/index.php/Funkcjonalizm>.
23. *Irlandia: Po raz pierwszy od 170 lat populacja kraju przekroczyła oficjalnie 5 mln*. <https://www.euractiv.pl/section/migracje/news/irlandia-demografia-zielona-wyspa-wskaznik-urodzen-populacja/>.
24. *Jak uzyskać obywatelstwo Szkoci*. <https://www.adcov.com/jak-uzyskac-obywatelstwo-szkocki/>.
25. *Mniejszości*. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/mniejszosci;3942384.html>.
26. *Nie tylko panowie w spódniczkach, czyli z czego słynie Szkocja*. https://www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/edynburg/112061,153,komunikat,nie_tylko_panowie_w_spodniczkach_czyli_z_czego_slynie_szkocja.html.
27. *Szkoci*. <https://www.szkolnictwo.pl/szukaj,%3C/li%3E%3C/ul%3E%3Cp%3ERosyjskie:%3C/szukaj>.
28. *Szkocja*. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Szkocja;3983090.html>.

Pozostałe

29. *Hugo Chávez na temat brytyjsko-argentyńskiego konfliktu*, „Forum” 2010.
30. *Population estimates for the UK, England and Wales, Scotland and Northern Ireland: mid-2020*.
31. *Scotland's Census 2011 – National Records of Scotland*.
32. *United Kingdom Census 2021*.

NATIONAL MINORITIES IN GREAT BRITAIN

Summary: *The following article aims to identify the main minorities in the United Kingdom, i. e. Scotch, Irish and Welsh in historical and contemporary terms. The analysis focuses on national factors, social aspects, religion and culture of the nationalities studied. The research was carried out using qualitative research methods, notably the analysis of the contents of the publications, including the analysis of secondary data published in the research reports, as well as comparative and historical analyses. The analysis of the sources served to describe the specificities of the British Government's policy towards minorities and to identify the cultural and social specificities of the nationalities that dominate the ethnic structure of the country.*

Keywords: *National minority, ethnic minority, Great Britain, Scotland, Wales, Ireland*